

ÇANAKKALE'DEKİ KOMUTAN İLE MODERN TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE

Yrd. Doç. Dr. HÜSAMETTİN ÖZTÜRK*

I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale'deki zafer, Türk askerinin maneviyatı sayesinde kazanılmıştır, doğrudur.

Balkan Savaşlarını da yapan orada da savaşıyan aynı Türk askeri değil mi? O zaman bu askerler inançsız, imansız mıydılar, yoksa bunlar başka bir milletin askeri miydi? Çanakkale dışındaki Kafkasya hariç diğer cephelere ne demeli?

Buradaki gerçek, savaşıyan askerdeki maneviyatı ve inancı ateşlemek çok önemlidir. Bunu da M. Kemal Çanakkale'de gerçekleştirmiştir. Milli Mücadele'de ateşlemiştir.

Bazı çevreler yeteri kadar irdelenmeden M. Kemal'in ismini hiç telaffuz etmeden zaferi inanç kazanmıştır, diyorlar. Doğru mu? Ama hiçbir ordu ehliyetsiz komutan ile başarıya ulaşamıyor. Bir geminin kaptansız bir arabanın yine şoförsüz hedefine gidemeyeceği gibi...

Savaşta askeri yönlendirmek çok önemlidir.

Türk yenildi, derlerse inanmayınız. Yenilen kumandandır. Bu söz Mustafa Kemal'e aittir.

M. Kemal Türk tarihini çok iyi bilen bir kumandan ve devlet adamıdır. "Başında sosyal psikolojisine uygun liderler bulunduğu zaman, Türk milletinin aşamayacağı engel, başaramayacağı iş, varamayacağı hedef yoktur; inancını daima muhafaza etmiştir." O, tarihimiz hakkında hüküm verirken bir çok gerçeklerin altını bu şuur ve inançla çizmiştir.

Ecdadımızın kurduğu ve en uzun ömürlü olan Osmanlı Devleti'nin 623 yıllık ömrü incelendiği zaman, ders alınacak geleceğe ışık tutacak pek çok

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölüm Başkanı.

örnekler mevcuttur; Özellikle, 1683 Viyana bozgunu, devletin dönüm noktasını oluşturmuştur. Bu tarihten sonra devlet, sürekli kan kaybederek XX. yüzyıla gelinmiştir.

Bu asra gelindiğinde dünyanın bir çok yeri, Avrupalı devletlerin sömürgesi halindeydi. Müslüman bir devlet olarak, siyasi bağımsızlığını elinde bulduran Osmanlı Devleti, kültürel ve ekonomik bakımdan yarı sömürge durumuna getirilmişti.

Avrupa'nın önde gelen sömürgeci devletleri ve özellikle Büyük Britanya İmparatorluğu, büyük bir sömürge devleti oluşturmuş, uzak doğuda Hindistan ve Avusturalya'ya kadar uzanmıştı.

İngiltere Uzak Doğu'daki sömürgelerinin önünde bir kalkan gibi duran Osmanlı Devleti'ne gözünü dikmiş, sahip olduğu teknolojik ve organizasyon üstünlüğüne bilgi birikimini de ekleyerek Şark Meselesi doğrultusunda Osmanlı'yı sömürgeleştirme çalışmalarını hızlandırmıştı.

Rusya ise, XVII. yüzyılda ortaya çıktığı günden beri; sürekli Osmanlı ve Türk Dünyası üzerine yayılma mücadelesi yapmış ve bütün Orta Asya'yı ele geçirerek Japon Denizi'ne ulaşmıştı.

Yine bu dönemde, XIX. yüzyıl sonlarına doğru birliğini sağlayarak ortaya çıkan Almanya ve İtalya sanayileşerek ham madde ihtiyacını sağlayacağı ve mallarını satabileceği pazarlara ihtiyaçları vardı.

Avrupa'da tam bir rekabet havasının doğması, Almanya'nın ortaya çıkması ile hızlanmıştır.

Osmanlı Devleti XIX. yüzyıla girerken, emperyalist ülkelerin sömürsüne ve sömürgeleştirilmesine en müsait bir konumda bulunuyordu. En önemlisi Türkler Osmanlılığı benimsemişti, ama diğer unsurlar Osmanlılığı benimsemişti veya benimsetilememişti. Bu vesile ile toprakları üzerinde yaşayan etnik yapıları, durmadan kışkırtılıyor, ayaklanmalar çıkartılıyor, en önemlisi "Düyun-u Umumiye"de ülke yönetiminde yerini almıştı.

Temel bir kural olan "iç hatalar milletleri geriletir, dış hatalar da milletleri yıkar" hususu, Osmanlı Devleti için tam anlamı ile bu XX. yüzyıl başında geçerli hale gelmişti.

Bu vesile ile XX. yüzyıl, Osmanlı Devleti için sonun başlangıcı oldu. Zira Batılı Devletler kendi aralarında-rekabetin neticesinde-hesaplaşma

noktasına geldiler ve gruplaşmaya başladılar.

Bu hesaplaşma yarışında Osmanlı Devleti'nin yeri yoktu; çünkü, Balkan Savaşları Devlete büyük prestij ve toprak kaybettirmişti. Bu ortamda, Batılı Devletlerin çıkarları ön plandaydı. İngiltere'nin başı çektiği grup, çoktan, gizlice Osmanlı topraklarını paylaşmayı planlamıştı onun için de Osmanlı Devleti, dışlanmıştı.

Böyle bir durumda Batılı devletlerden beklediği ilgiyi göremeyen Osmanlı Devlet yöneticileri, devletin gururunu incitircesine bir yaklaşımla, Almanya ile ittifaka girdi. İşte ne olduysa o zaman oldu. Çünkü Alman menfaatleri, Osmanlı'nın geniş topraklarından kendi çıkarları doğrultusunda, faydalanmayı gerektiriyordu.

Bunun en güzel örneğini aşağıdaki ifadelerde görüyoruz.

Birinci Dünya Savaşı başladığı sırada "Düyun-u Umumiye"de görevli bir İngiliz, "Bu Savaşı Almanya kazanırsa, siz Alman kolonisi olacaksınız. Eğer İngiltere kazanırsa mahvoldunuz" diyor. Yine mezkur savaş başlamak üzere iken, Osmanlı Genel Kurmayı'nda Alman subaylarla birlikte görev yapan İsmet Bey (İnönü), Alman subayına "Siz kalabalıksınız ve sanayicisiniz. Belçika da öyle. Hangi Avrupa ülkesini kendinize katabilirsiniz? Zaferden sonraki kazancınız ne olacak?" dediği zaman, Alman'ın cevabı çok açık ve net bir şekilde: "Türkiye" olacaktır.

Varlıklarının devamını sömürü üzerine oluşturan Avrupalı devletler, "Şark Meselesi"nin gerçekleşmek üzere olduğunun bilinci ile 1000 yıllık -Anadolu'yu kendisine vatan yapan Türk'ten- tarihin intikamını alma zamanı geldiğine kendilerini iyice inandırmışlardı.

İşte böyle bir ortamda ve konumda, Osmanlı Devleti "Hasta Adam" hüviyeti ile, Birinci Dünya Savaşı'na girdi. Savaşın seyri ve detaylarından ziyade sözüme başlarken ifade ettiğim gerçek husus doğrultusunda, bir değerlendirme yaptığımızda, savaşlarda komutanların rolü çok önem arz etmektedir.

Yakın tarihimizi tetkik ettiğimiz zaman¹ birbirine yakın yıllarda yapılmış, biri hariç birbirine yakın dört komutanın yönettiği dört savaşı, sözüme örnek savaşların en ünlüleri olarak gösterebiliriz. Bunlardan ilki,

1 M. Necati Sepetçioğlu: Çanakkale Savaşları Üzerine Düşünceler, Türk Dünyası Der. Mart 87.

Plevne Müdafası ve Gazi Osman Paşa'dır. Diğerleri de Enver, Cemal ve M. Kemal Paşa'lardır.

Ne Plevne'yi Osman Paşa'dan, ne de Osman Paşa'yı Plevne'den ayrı düşünebiliriz. Her iki isim de birbirini ölümsüzleştirmiştir. Oysa Plevne'nin sonu, bir teslim olmuştur; toprak kaybidir; hüzdündür; hüsrandır; büyük bir göç olayıdır. Ama Osman Paşa'sı, sonsuza kadar unutulmayacak bir savaş kahramanıdır; ve Plevne unutulmaz bir savaş destanı bilinecektir. Çünkü bir vatan toprağının nasıl savunulması gerektiğini gösterir temiz ve büyük bir örnektir.

Plevne'den yıllar sonra I. Dünya Savaşı'nda bu defa Anadolu'nun doğusunda, Plevne'nin aksine bir taarruz savaşı yaşandı. Bu savaşın adı Sarıkamış Harekatı'dır.

Osmanlı Devleti'nin son dönem, en muhteşem ve en ünlü damadı Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın adıyla bütünleşmiş, bu savaşın özünde "Mehmetçik" görevini insan üstü bir azim ve inançla yerine getirdiği halde; maddî ve manevî kayıplarıyla Enver Paşa adının, sarsılışı yazılıdır; savaş, gerekçesi doğrultusunda sonuçlanmış sayılabilse de kahramanını yok etmiş olması bakımından kara lekeli bir savaştır.

Aynı yıl yapılmış Sarıkamış benzeri diğer bir savaş ta Kanal Harekatı'dır. Kahramanı ise Cemal Paşa'dır. Enver Paşa'nın Harbiye Nazırı; Alman Genelkurmaylarının planlayıcı olarak ne derece karışmaları bulunursa bulunsun kendi devrinin ve neslinin yıldızlarından olmasına rağmen bu hareket ile, bütün gücünü yitirir ve yıldızı söner.

Hem Enver hem de Cemal Paşalar, daha sonra kaybolan şöhret ve güçlerini Türkistan ve Afganistan'da arayışlarının sebebi, Sarıkamış ve Kanal Harekatlarında kaybetmelerinin hüznüdür diye düşünülmesi, yanlış olmaz.

Çanakkale Savaşları da Plevne gibi bir savunma savaşıdır. Öyle olduğu halde Sarıkamış ve Kanal Harekatlarının karakterlerini de gösterir. Osman Paşa olmasaydı bir Plevne savunması böylesine destanlaşabilir miydi? Sorunun cevabına evet diyebilmek o kadar kolay değildir. Fakat Çanakkale'nin, Türk'ün kaderini değiştirecek, tek ve unutulmaz bir kahraman doğurduğunu kimse inkar edemez. Çanakkale'de "Hasta Adam" denilen devletten çıkan Mustafa Kemal, ismi ile birlikte, Mehmetçik de kahramanlaşmış ve destanlaşmıştır.

İngiliz Generali Aspinal Oglander'in ifadesiyle:

"Sekiz buçuk ay süren ve her bir taraftan 750 bin insanın katıldığı

Çanakkale Savaşlarının kaderi 25 Nisan 1915 günü Arıburnu'nda belli oldu. Anafartalar ve Conkbayırı'nda çözüldü.

Tarihte, bir tümen komutanının üç değişik yerde durumu kavrayarak yalnız bir muharebenin değil, aynı zamanda, bir seferin sonucunu ve belki bir milletin mukadderatını etkilediği çok ender görülmüştür."

Bu isim daha sonra, bu güvenişle Millî Devlet olma savaşımıza da aynı inanç ve inanışla adımını atacaktır.

Bu kahraman, Çanakkale'de savaşmayı değil, ölmeyi emrederken de askerine güven ve cesaret veriyordu; Sakarya'da da aynı şekilde vatanın her karış toprağı şehit kanları ile ıslanmadıkça terk edilemeyeceğini bu güvenişle askerine emir olarak verebilmişti.

İşte bu vatanın (Türkiye'nin), 1914 Kasımından başlayarak, millette benimsenmiş ve korunması şart bilinmiş namusu, Çanakkale'de, yedi düvele dur denilerek savunulmuş ve kurtarılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hareketli bir zemin üzerinde, gururla yükselişindeki bin zahmetli macerayı göz önüne getirebilirsek, zafer kayna- masındaki ateşin, Çanakkale'de alevlendirildiğini görürüz.

Çanakkale'de ve Millî Mücadelemizde var olma ve yok olma noktasına gelindiğinde, toprağın üzerinde şerefsizce yaşamaktansa, toprağın altında kahramanca yatmayı tercih edebilecek bir kararlılıkla Mustafa Kemal:

"Ya istiklâl ya ölüm!" anlayışı ile girdiği savaştan yine muzaffer bir kumandan olarak çıkmış ve yaptığı konuşmasında: Türk milleti büyük zafer münhasıran senindir² derken bu zaferin özellikle milletin ve Mehmetçiğin eseri olduğunu büyük bir mutlulukla dile getirmiştir.

Modern Türkiye Cumhuriyetini kuran Türk halkıdır derken de daima milleti ön planda görmüştür. Kendisine ömür boyu Cumhurbaşkanlığı teklifini bile reddetmiş ve daima Cumhuriyeti demokrasi ile taçlandırma mücadelesinde olmuştur.

Mustafa Kemal'e "Sen diktatör müsün?" diyen Amerikalı gazeteci Baker'a: "Ben diktatör değilim, ben kalpleri kırarak değil kazanarak hükmetmek isterim" demiştir.

Sonuç:

Gerek Çanakkale ve gerekse Millî Mücadele, Türk'ün var olma yok olma savaşlarıdır. Vatanlarında, vatansız kalanların, vatan yapma mücadelesidir.³ Bu var oluşun her iki yerindeki mimar, M. Kemal'dir. O'na göre, Millî Mücadelelere kişisel hırs değil, millî ülkü, millî onur sebep olmuştur...

O, Türkiye Cumhuriyeti'ni, ilimde, fende, muasır milletler seviyesine ulaştırmak isterken amacını şu ifadelerle dile getirmiştir:

"Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağdaş ve bütün mana ve görüşü ile uygar bir toplum haline ulaştırmaktır. İnkılâplarımızın ana ilkesi budur."⁴

Elbette Türkiye Cumhuriyeti Türk milletine sağlamca dayanan Atatürk'ün eseridir.

Sözlerimi Cumhuriyetimizin bekası için Kutadgu Bilig'ten şu sözlerle bitiriyorum.

"Ülke kılıçla fethedilir, kalemle korunur".

3 Dr. Selahattin Tansel; Mondoros'tan Mudanya'ya kadar, Cilt I, s. 4.

4 Dr. Yusuf Sarıнай; Atatürk'ün, Millet ve Milliyetçilik Anlayışı, s. 102.